

Ушбу роман 2008 йили Германияда (Auhborn Berlin) нашр этилганидан сўнг дастлаб немис, кўп ўтмай жахон китобхонлари орасида шухрат топди. Женни Эрпенбекнинг бир оз олдинроқ ёзилган “Чолбола хакида хикоя”, “Лугат” номли романлари ҳам дунёнинг ўн тўрт тилига таржима этилиб, китобхонлар орасида кўлма-кўл бўлиб кетган эди. Хафиза Кўчкорова дадиллик билан оригинал, яъни немис тилидан таржима қилишга кўл урган “Макон истаб” романи Женни Эрпенбек ижоди билан ўзбек китобхонларини таништириш йўлидаги илк уринишдир.

Роман композицияси, сюжети, образлари, воқеалар кечадиган макон ва замоннинг поэтик талкини ўзбек китобхонлари учун бир қадар нотаниш, асар улар кўниккан романларга бир оз ўхшамайди. Аммо шунга қарамайдан, асар тўлалигича роман жанри талабларига жавоб беради. Чунки роман воқеалари, зохиран сезилмаса ҳам, ички мантикий структураси жихатидан кўплаб тақдир чизикларини, муайян макон-замонда умумлаштириб тасвирлайди. Илгари Германия Демократик Республикаси деб номланган худудда XX асрнинг 30-йилларидан кейинги ўттиз кирк йил ичида кечган психологик вазият ромонда ўзига хос тарзда ифода этилади. Асарда ассоциативлик предикетивлик билан синтезлашиб кетган. Романдаги Богбон, архитектор, ёзувчи аёл, бола, киз образлари бир жихатдан аниқ макон ва замонда тақдир ҳукми билан ҳаракатланаётган шахсларни билдирса, бошқа жихатдан, менинг тахминимча, рамзий маъно ташийдики, бундай хусусият романнинг миллийлик чегараларини ёриб ўтиб, умумбашарий макомга кўтарила олганидан далолат беради. Романни ўқиган китобхонни ушлаб турадиган, яна ва яна ўқишга жалб этадиган нарса, ўйлашимча, асар фабуласидаги тизимлилик, сюжет қурилишидаги тугун, воқеалар ривожи, кульминация ва ечим сингари бадиий компонентлар эмас, балки тасвирда сезилар-сезилмас ҳаракатланаётган вақт оқимидир. Бир сўз билан айтганда, ёзувчи ўз романини хали жахон адабиётида кўрилмаган хронотоп негизига қуришга уринади ва бу вазифани тўла уदдалашга эришади.

Роман таркибида келадиган ҳар бир сарлавҳа, ҳар бир абзац, ҳаттоки ҳар бир сўз аниқ бадиий функцияни бажаради. Ёзувчи имкон қадар воқеа-ҳодисалар ва қаҳрамонлар ҳаракатини табиий оқимида беришга уринади. Асарнинг бирор эпизодида муаллифнинг аралашуви сезилмайди. Бу эса, ўз навбатида, эпик асар, хусусан роман жанри қанонларига риоя қилинганидан далолат беради. Романнинг муайян ўринларида умумий воқеликка сира алоқаси йўқдек туюладиган мустақил парчалар келади. Аммо бу парчалар ҳам юзаки қарагандагина мустақил туюлади. Аслида эса бундай парчаларнинг роман бадиий қорнцепциясини талқин этишдаги аҳамияти бекиёс. Дейлик:

- ...Аргимчок учамизми?
- Кемани ўзинг бемалол бошқара оласанми?
- Биласанми кичкина Даниел дераза тоқчасига чиқиб сиярди...
- Атроф туман, эшқагим сувга тушиб кетди.
- Менга бўса бер...

тарзида келадиган диологик парчада, ички боғлиқлик сезилмас-да, роман умумструктурасини ташкил этувчи улкан воқеликни ифодалаш вазифаси юқланган.

Хуллас, роман катта ажабиёт мезонлари билан тадқиқ этилса, унга хос кўплаб сир-синоатлар очилади.

Роман таржимаси хақида шуни айтиш мумкинки, аввало, бундай мураккаб асарни оригиналдан дадиллик билан ўзбек тилига таржима қилишга жазм этишнинг ўзиёқ

таржимоннинг катта ютуги ҳисобланади. Иккинчидан, немис тили билан ўзбек тили оилавий таркибланиши жихатидан бир кадар йирок, бу эса таржима жараёнида катта кийинчилик тугдиради. Лекин Х.Кўчқорова бундай нокулайликлардан кўркмасдан, имкони даражасида асар таржимасини амалга оширган. Учинчидан, Европа, хусусан, немис маданияти ва маънавий-рухий дунёси, тафаккур тарзи шарк халқлариникидан маълум маънода фарк килади. Таржимон мана шун икки кутб аро умумийлик топиб уларни уйгунлаштира олсагина муваффақиятга эришади. Менимча, Х. Кўчқорова бу муаммони ҳам ижобий ҳал этишга лойик иктидорга эга. Таржиманинг асосий шартларидан яна бири асар муаллифи билан таржимон аро конгениаллик(рухдошлик)нинг бўлишидир. Таржимани ўқиш жараёнида немис ёзувчи аёли Женни Эрпенбек ва ўзбек кизи Х.Кўчқороваларнинг ботинан якин эканлари сезилади.

Барча мураккаб ишларни амалга оширишда бўлгани каби Х.Кўчқорова таржимасида ҳам баъзи жузъий камчиликлар кўзга ташланади. Бундай жихатлар жумла тузиш, муайян сўзларни кўллашда муқобилларидан фойдаланиш, роман ритмини ўз меъёрида ушлаб туриш борасида кўзга ташланади. Баъзан немис тилининг ўзига хос мураккаб структурасини ўзбекчага айлантириш машаккати боис, жумла ифодаси ўзбекча жарангламайди. Баъзида эса ўқувчида “ушбу сўз ўрнида мана буниси кўлланса яхши бўларди”, деган иштибоҳ тугилади. Менимча, роман сарлавҳаси ҳам, немис тилида қандай ифода этилганидан катъи назар, асарнинг ички мазмунига мос, шу билан бирга, ўзбекча жаранг касб этса, нур устига аъло нур бўларди.

Хулоса қилиб айтганда, мазкур роман таржимаси ўзбек ўқувчилари томонидан яхши кутиб олиншига аминман. Бу асар билан танишиш, бизни жаҳон адабиётига доир янги бир ижод намунасидан воқиф этади. Замоनावий Европа адабиёти хақидаги тасаввурларимизни бойитади. Худуд ва тил жихатдан йирок бўлса ҳам, турмуш тарзи, анъаналари, дунёқараши анчайин якин бўлган икки халқ ўртасидаги дўстлик ришталарининг мустаҳкамланишига хизмат килади. Ушбу роман нашр этилса, ўзбек китобхонлари учун муносиб совга бўлади, деб ўйлайман.

Узок ЖЎРАКУЛОВ,
филология ванлари номзоди, доцент
Тошкент, 2010 йил, 20 февраль